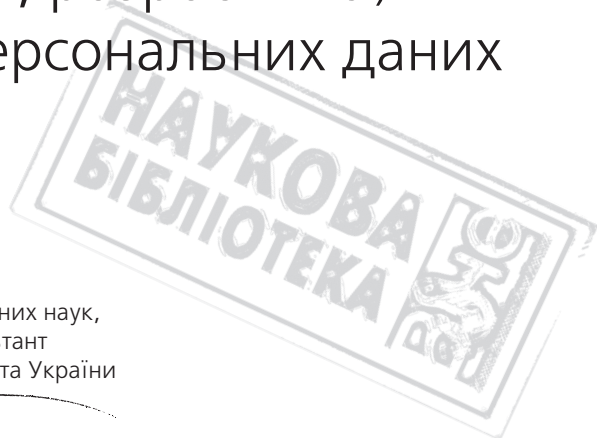




## Правовий статус автора (творця, розробника) бази персональних даних

Михайло РІЗАК,  
кандидат юридичних наук,  
помічник-консультант  
народного депутата України



16

**Встановлено, що правовий статус автора (творця, розробника) бази персональних даних як суб'єкта правовідносин щодо обігу й обробки персональних даних тривалий час залишався поза увагою науковців та законодавців у сфері інформаційного права.**

**На основі аналізу усталеного цивільного законодавства та законодавства про авторські та суміжні права в Україні, враховуючи особливості суб'єктного складу відносин обігу та обробки персональних даних, сформульовано поняття «автор (творець, розробник) бази персональних даних».**

**З метою гарантування недоторканності приватного життя в контексті безпеки обігу й обробки персональних даних запропоновано внести зміни до Закону України «Про захист персональних даних», а саме доповнити статтю 2 поняттям «автор (творець, розробник) бази персональних даних», а також додати нову статтю із встановленням конкретно визначених прав та обов'язків автора (творця, розробника) бази персональних даних.**

**Ключові слова:** автор, база, обіг, обов'язки, обробка, персональні дані, правовий статус, розробник, творець.

Правовой статус автора (создателя, разработчика) базы персональных данных

Михаил РИЗАК, кандидат юридических наук,  
помощник-консультант народного депутата Украины

**Установлено, что правовой статус автора (создателя, разработчика) базы персональных данных как субъекта правоотношений относительно оборота и обработки персональных данных долгое время оставался вне поля зрения ученых и законодателей в сфере информационного права.**

**На основе анализа гражданского законодательства и законодательства об авторских и смежных правах в Украине, учитывая особенности субъектного состава отношений оборота и обработки персональных данных, сформулировано понятие «автор (создатель, разработчик) базы персональных данных».**

**С целью обеспечения неприкосновенности частной жизни в контексте безопасности оборота и обработки персональных данных предложено внести изменения в закон Украины «О защите персональных данных», а именно дополнить статью 2 понятием «автор (создатель, разработчик) базы персональных данных», а также добавить новую статью с установлением конкретно определенных прав и обязанностей автора (создателя, разработчика) базы персональных данных.**

**Ключевые слова:** автор, база, оборот, обработка, обязанности, персональные данные, правовой статус, разработчик, создатель.

Legal Status of an Author (Creator, Developer) of the Personal Database

Mykhailo RIZAK, Ph.D. in Law, Advising Assistant to the People's Deputy of Ukraine

**Legal status of an author (creator, developer) of the personal database as the subject of legal relationships regarding circulation and processing of personal data is determined to have been paid no attention of scientists and legislators in the sphere of information law for a long time.**

**Grounding on the analysis of established civil law and legislation on copyright and related rights in Ukraine, taking into consideration peculiarities of the subject representation in relationships regarding**

**circulation and processing of personal data, the concept of 'an author (creator, developer) of the personal database' is formulated.**

**In order to guarantee privacy in the context of security of circulation and processing of personal data, it is proposed to amend the Law of Ukraine 'On Protection of Personal Data', i.e. to supplement Article 2 with the concept of 'an author (creator, developer) of the personal database' and to add a new article determining specific rights and obligations of an author (creator, developer) of the personal database.**

**Keywords: author, base, circulation, obligations, processing, personal data, legal status, developer, creator.**

Правове регулювання створення та функціонування баз персональних даних у нашій країні – відносно нове явище, що перебуває на стадії вивчення та системного вдосконалення. Доволі тривалий час суб'єкти відносин у цій сфері не мали чіткого уявлення про те, як регламентуються процедури, пов'язані з накопиченням, обігом та обробленням інформації, яка стосується кожної окремої фізичної особи та виражає її унікальність як індивідуума. Однак прийняття цілої низки нормативно-правових документів, які регулюють зазначену сферу, дало змогу детальніше визначитися із колом суб'єктів суспільних відносин, серед яких необхідно виокремити автора (творця, розробника) бази персональних даних, оскільки його правовий статус до цього часу рідко ставав предметом наукових досліджень, а отже, потребує детальнішого вивчення.

Дослідженню правового статусу суб'єктів відносин, пов'язаних із обігом та обробленням персональних даних, присвятили свої праці такі вчені, як І. Бачило, В. Брижко, І. Жиліяєв, Р. Калюжний, Д. Карпенко, Л. Комзюк, О. Кохановська, Д. Назаров, М. Розолов, А. Чернобай, В. Цимбалюк, М. Швець та інші. Зазначені науковці переважно намагалися проаналізувати та визначити основні права та обов'язки суб'єкта персональних даних, володільця та розпорядника бази персональних даних, третіх осіб, а також гарантії їхніх прав та відповідальність у разі їх порушення.

Розпочинаючи наше дослідження, передусім зазначимо, що поширення та активне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, методів автоматичного обігу та оброблення даних, формування глобальних інформаційно-комунікаційних систем, доступних будь-кому і будь-де, істотно оптимізує різноманітні процеси суспільного життя, зокрема у сфері прийняття рішень. Це оптимізує життєдіяльність громадян, а отже, сприяє розбудові нового (інформаційного) суспільства, що супроводжується зростанням інформаційних потоків, розвитком автоматизованих алгоритмів аналізу інформації та прийняття рішень на їх основі. Водночас цей процес, що супроводжується щоденним формуванням десятків нових баз персональних даних у соціальній, фінансовій, маркетинговій, медичній, екологічній, адміністративній, правоохоронній та інших сферах, може створювати певні загрози для безпеки недоторканності приватного життя особи, спричинені обігом та обробленням її персональних даних.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» під базою даних слід розуміти сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, зокрема і в електронній. Добір і розташування її складових частин та упорядкування є результатом творчої праці, вони доступні індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних чи інших засобів [3].

Згідно з рекомендаціями Міністерства юстиції (у порядкуванні якого була Державна служба України з питань захисту персональних даних) розрізняються бази персональних даних в електронній формі (зберігаються та обробляються відповідним програмним забезпеченням) і у формі карток (зберігаються та обробляються на паперових носіях інформації).

В. Брижко виокремив такі ознаки цих баз: зміст бази персональних даних – інформація про фізичну особу; об'єктивна форма існування (це матеріальний носій бази персональних даних у вигляді електронної форми або картотеки); мета існування (база персональних даних завжди створюється з відповідною метою); обов'язкова державна реєстрація бази даних [6, с. 66].

Виходячи із законодавчих норм і сучасних реалій, поняття «база персональних даних» можна визначити як сукупність персональних даних у довільній формі, зокрема електронній та/або формі карток, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою пошукової системи на основі електронних чи інших засобів. За порядком доступу до розміщеної на них інформації розрізняють: 1) бази відкритих персональних даних, які доступні необмеженому колу осіб; 2) бази обмежених у доступі персональних даних, які доступні конкретно визначеному колу осіб; 3) бази змішаних персональних даних, частина яких доступна необмеженому колу осіб, а частина – обмеженому [10, с. 265].

Необхідно підкреслити, що самі собою ні матеріальний носій бази персональних даних, ні її внутрішнє інформаційне наповнення не є об'єктом права інтелектуальної власності автора (творця, розробника) бази. Такими об'єктами виступають тільки індивідуальна система обігу інформації та/або особливий алгоритм оброблення інформаційного наповнення бази.

Варто зазначити, що, як і будь-які інші об'єкти права інтелектуальної власності, база персональних даних має свого автора (творця, розробника). При цьому автори (творці, розробники) баз персональних даних можуть створювати їх як на основі своєї творчої розробки (творчого внеску), так і здійснюючи звичайне накопичення персональних даних, що не має ознак творчості. Тому розрізняють оригінальні та неоригінальні бази персональних даних. Оригінальні охороняються авторським правом, а для охорони неоригінальних баз персональних даних у європейських країнах запроваджено режим *sui generis* (правомочність творця, який зробив внесок у процес накопичення інформації, її перевірки щодо подібності вилученню або повторному використанню всієї бази даних чи окремих її складових). Відповідно до Директиви про правовий захист баз даних [1] авторське право має охороняти тільки оригінальні бази даних, тобто такі, що за добром, розташуванням та аналізом свого змісту визнані результатом інтелектуальної праці автора. Суб'єктом авторського права тут може бути як громадянин України, так і іноземець.

Необхідно зазначити, що іноді в одній особі поєднуються кілька суб'єктів відносин обігу та оброблення персональних даних, зокрема автор (творець, розробник) бази персональних даних може бути розпорядником та/або володільцем такої бази. Проте це поодинокі випадки, адже базу персональних даних та особливий алгоритм обігу та оброблення цих даних, як правило, створюють одні особи, а наповнюють і використовують – інші. Відповідно до законодавства, наповнення та використання персональних даних здійснює їх володільця та розпорядник. Згідно зі статтями 2 та 4 Закону України «Про захист персональних даних»:

– володільця персональних даних – фізична або юридична особа, яка визначає мету оброблення персо-



нальних даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом;

– розпорядник персональних даних – фізична чи юридична особа, якій володільць персональних даних або закон надає право обробляти ці дані від імені володільця.

Володільцем чи розпорядником персональних даних можуть бути підприємства, установи й організації усіх форм власності, органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи – підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону [4].

Варто підкреслити, що при формуванні бази персональних даних, збиранні відомостей особистого характеру майбутній володільць бази чи уповноважена ним особа повинні повідомляти осіб, персональні дані яких вони збирають, про мету створення такої бази даних та отримати від них згоду на внесення їхніх даних до цієї бази. Така згода не є обов'язковою лише у виняткових випадках, передбачених законом [9, с. 193–195].

Розглянемо правовий статус автора (творця, розробника) бази персональних даних, який не є володільцем та розпорядником бази даних, і правовий статус особи, яка поєднує в собі автора (творця, розробника) та володільця бази персональних даних.

Стаття 421 Цивільного кодексу України серед інших суб'єктів права інтелектуальної власності виокремлює творця об'єкта права інтелектуальної власності (автора, виконавця, винахідника, розробника тощо). Відповідно до положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор (творець) – це особа, яка своєю творчою працею створила об'єкт права інтелектуальної власності. Основним критерієм віднесення особи до творця (автора) є здійснення ним творчої та інтелектуальної діяльності, результатом якої є об'єкт права інтелектуальної власності, в нашому випадку – база персональних даних. Враховуючи вищевикладене, автором (творцем, розробником) бази персональних даних є та особа, яка в результаті своєї творчої та інтелектуальної праці створила нову систему організації обігу (нову систему зв'язків) персональних даних та/або розробила особливий алгоритм оброблення інформаційного наповнення бази персональних даних (наприклад, визначила особливий(і) набір(набори) категорій інформації про фізичну особу, сукупність якого (яких) дає змогу конкретно ідентифікувати особу. У цьому контексті варто пояснити терміни «обіг» та «оброблення» персональних даних, під якими слід розуміти:

– обіг персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій (таких, як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, вилучення, поновлення, копіювання і поширення, у тому числі із використанням інформаційних систем, персональних даних), у результаті яких вони не змінюються;

– оброблення персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій щодо персональних даних з метою отримання нової інформації [11, с. 26].

Своєю чергою, автори (творці, розробники) бази персональних даних, як і інші суб'єкти відносин щодо персональних даних, наділені відповідним правовим статусом, який уособлює систему законодавчо закріплених прав, обов'язків та меж відповідальності фізичної особи, що має програмно-технічні можливості для створення систем організації обігу (систем зв'язків потоку) персональних даних та/або розроблення алгоритмів оброблення інформації, зокрема і персонального характеру.

До структури правового статусу автора (творця, розробника) бази персональних даних, як і до правового статусу будь-якої іншої особи як інтегрованого поняття належать: а) правосуб'єктність; б) основні права та обов'язки; в) юридична відповідальність за невиконання обов'язків [8, с. 133]. За нормами чинного законодавства правосуб'єктність є особливою властивістю, політико-юридичним станом певної особи і складається з трьох

елементів: 1) правоздатність – загальна (абстрактна) можливість автора (творця, розробника) бази персональних даних, що визнається державою, мати передбачені законом права і обов'язки, здатність бути їхнім носієм (підкреслимо, що йдеться не про фактичне правоволодіння, а тільки про можливість або здатність до цього); 2) дієздатність – передбачена нормами права здатність автора (творця, розробника) бази персональних даних самостійно, своїми усвідомленими діями здійснювати (виконувати) суб'єктивні юридичні права та обов'язки; 3) деліктоздатність – здатність автора (творця, розробника) бази персональних даних нести юридичну відповідальність за свої дії [7, с. 54].

Що стосується основних немайнових та майнових прав автора (творця, розробника) бази персональних даних, то статтями 423 та 424 Цивільного кодексу України визначено, що до них належать: 1) право на визнання його автором (творцем, розробником) бази персональних даних; 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора (творця, розробника) бази персональних даних; 3) право на використання бази персональних даних; 4) виключне право дозволити використання бази персональних даних; 5) виключне право перешкоджати неправомірному використанню бази персональних даних, також забороняти таке використання [2]. У цьому контексті під базою персональних даних слід розуміти всю систему, яка забезпечує обіг та/або оброблення цих персональних даних.

Зазначимо, що відповідно до статті 429 Цивільного кодексу України особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати його роботодавцеві – юридичній або фізичній особі. Майнові права інтелектуальної власності на зазначений об'єкт належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, в якій він працює, якщо інше не встановлено договором [2]. Тобто з аналізу цієї норми можемо зробити висновок, що немайновим правом інтелектуальної власності на базу персональних даних наділений працівник, який створив цю базу (наприклад, працівник ІТ-відділу), а майновим правом – працівник та/або організація, в якій він працює. (Часто саме вона виступає первинним володільцем такої бази персональних даних). Наприклад, відповідно до п. 3 Положення про автоматизовану базу даних медичних, фармацевтичних та науково-педагогічних працівників сфери управління МОЗ України, затвердженого Наказом МОЗ України № 842 від 19. 12. 2006, «Органи управління охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади (міськ- та райздоровідділи) формують бази даних власних територій, до яких входять підпорядковані їм заклади охорони здоров'я. Ці бази даних є складовою частиною баз даних території» [5]. Тобто володільцем у такому випадку є орган управління охорони здоров'я території, а автором (творцем, розробником) – працівник, який створив нову систему обігу та оброблення персональних даних.

До обов'язків володільця бази персональних даних, на наш погляд, слід відносити: 1) здійснення реєстрації баз персональних даних; 2) забезпечення законності збирання персональних даних; 3) організацію захисту персональних даних під час їх обігу та оброблення. Серед основних прав володільця бази персональних даних вважаємо за доцільне виокремити такі: 1) фактичне здійснення обігу та оброблення персональних даних; 2) передача персональних даних третім особам, зокрема й за кордон, у встановленому Законом України «Про захист персональних даних» порядку [12, с. 201].

Зауважимо, що в разі поєднання в одній особі автора (творця, розробника) бази персональних даних та володільця та/або розпорядника ця особа в загальному по-



рядку несе відповідальність за порушення законодавства про захист персональних даних.

Отже, можна підсумувати, що, незважаючи на важливість ролі автора (творця, розробника) у формуванні баз персональних даних, Закон України «Про захист персональних даних» не розкриває сутності поняття автора (творця, розробника) бази персональних даних, а також його правового статусу. При цьому встановлено, що права та обов'язки автора (творця, розробника) бази персональних даних розосереджено по різних законодавчих актах, які потребують чіткішого визначення в межах однієї статті зазначеного закону.

На основі законодавства авторського і суміжного права в Україні, враховуючи особливості суб'єктного складу відносин обігу та оброблення персональних даних, пропонуємо статтю 2 Закону України «Про захист персональних даних» доповнити новим абзацом такого змісту:

«Автор (творець, розробник) бази персональних даних – це особа, яка в результаті своєї творчої та інтелектуальної праці створила систему обігу персональних даних та/або розробила алгоритм оброблення персональних даних у базі персональних даних».

З метою гарантування недоторканності приватного життя в контексті безпеки обігу й оброблення персональних даних пропонуємо законодавчо передбачити обов'язок автора (творця, розробника) бази персональних даних інформувати володільців його бази про: 1) порядок доступу до бази персональних даних; 2) порядок доступу до інформації, яка міститься в базі персональних даних; 3) алгоритми обігу та оброблення інформації в базі персональних даних.

#### Список використаних джерел

1. Про правовий захист баз даних: Директива 96/9/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 11 березня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_241](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_241)
2. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 3792-XII від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
4. Про захист персональних даних: Закон України № 2297-VI від 1 червня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 1188.
5. Положення про автоматизовану базу даних медичних, фармацевтичних та науково-педагогічних працівників сфери управління Міністерства охорони здоров'я України. Затверджене наказом Міністерства охорони здоров'я України № 842 від 19 грудня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0018-07>
6. Брижко В. М. Правовий механізм захисту персональних даних: Монографія / В. М. Брижко [за заг. ред. М. Я. Швець, Р. А. Калужного]. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 120 с.
7. Иоффе О. С. Правоотношения по советскому гражданскому праву / О. С. Иоффе. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1949. – 141 с.
8. Права людини і громадянина в Україні / [авт. тексту А. М. Колодій, А. Ю. Олійник]. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 332 с.
9. Права человека и защита персональных данных // [Баранов А. А., Брижко В. М., Базанов Ю. К.] – К.: Государственный комитет связи и информатизации Украины, 2000. – 276 с.
10. Ризак М. В. База персональных данных и ее отдельные виды: особенности законодательного обес-

печения в Украине / М. В. Ризак. – Право України (російськомовна версія). – 2013. – № 3. – С. 259–265.

11. Ризак М. В. Співвідношення понять «обіг» та «обробка» персональних даних: термінологічні аспекти / М. В. Ризак // Віче. – 2013. – № 8. – С. 25–26.

12. Ryzak M. The owners of the personal data as members of a circulation on and processing of personal data: the issues of legal status / M. Ryzak // Scientific Issue of Education, Knowledge, Law and Management. – 2014 – № 1(5). – P. 188–201.

#### References

1. Pro pravovyi zakhyst baz danykh. Dyrektyva 96/9/ES levropeiskogo parlamentu ta Rady ES vid 11 bereznia 1996 [Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases]. Available at: <[http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_241](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_241)>
2. Tsyvilyny kodeks Ukrainy. Zakon Ukrainy No 435-IV vid 16 sichnia 2003 [Civil Code of Ukraine. Law of Ukraine No 435-IV, 16 January 2003]. Available at: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>>
3. Pro avtorske pravo i sumizhni prava. Zakon Ukrainy No 3792-XII vid 23 grudnia 1993 [On Copyright and Related Rights. Law of Ukraine No 3792-XII, 23 December 1993] (1994), Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy 13: 64.
4. Pro zakhyst personalnykh danykh. Zakon Ukrainy No 2297-VI vid 1 chervnia 2010 [On Protection of Personal Data. Law of Ukraine No 2297-VI, 1 June 2010] (2010), Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy 34: 1188.
5. Polozhennia pro avtomatyzovanu bazu danykh medychnykh, farmatsevtichnykh ta naukovopedagogichnykh pratsivnykiv sfery upravlinnia Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy. Zatverdzhene Nakazom Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy No 842 vid 19 grudnia 2006 [Regulations on automated database for medical, pharmaceutical and scientific and pedagogical workers of the administration of the Ministry of Health of Ukraine. Approved by the Decree of the Ministry of Health of Ukraine No 842, 19 December 2006]. Available at: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0018-07>>
6. Bryzhko V. M. and Shvets M. I. and Kaliuzhny R. A. (eds.) (2013) *Pravovy mekhanizm zakhystu personalnykh danykh: Monografiia* [Legal mechanism for protection of personal data: Monograph], Kyiv: Parlamentske vyd-vo.
7. Ioffe O. S. (1949) *Pravootnosheniia po sovetskomyu grazhdanskomyu pravu* [Legal relationships under the Soviet civil law], Leningrad: Iz-vo LGU.
8. Kolodii A. M. and Oliinyk A. I. (2003) *Prava liudyny i gromadianyna v Ukraini* [Rights of man and the citizen in Ukraine], Kyiv: Iurinkom Inter.
9. Baranov A. A., Bryzhko V. M. and Bazanov I. K. (2000) *Prava cheloveka i zashchita personalnykh danykh* [Human rights and protection of personal data], Kyiv: Gosudarstvenny komitet svyazi i informatizatsii Ukrainy.
10. Ryzak M. V. (2013) 'Baza personalnykh danykh i ieye otdelnye vidy: osobennosti zakonodatelnogo obespecheniia v Ukraine' [Personal database and its specific forms: Particularities of the legal framework in Ukraine], *Pravo Ukrainy (rosiiskomovna versii)* 3: 259-265.
11. Ryzak M. V. (2013) 'Spivvidnosheniia poniat 'obig' ta 'obrobka' personalnykh danykh: terminologichni aspekty' [Correlation between concepts of 'circulation' and 'processing' of personal data: terminological aspects], *Viche* 8: 25-26.
12. Ryzak M. (2014) 'The owners of the personal data as members of a circulation on and processing of personal data: the issues of legal status', *Scientific Issue of Education, Knowledge, Law and Management* 1(5): 188-201.

